

ОСОБЛИВОСТІ СПРАВЛЕННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ЄДИНОГО СОЦІАЛЬНОГО ВНЕСКУ В УКРАЇНІ

FEATURES OF COLLECTING AND ADMINISTERING THE UNIFIED SOCIAL CONTRIBUTION IN UKRAINE

Гончар Г.П.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних
та спеціальних дисциплін,
Чортківський навчально-науковий інститут
підприємництва і бізнесу
Тернопільського національного економічного університету

Висвітлено актуальність запровадження єдиного соціального внеску (ЄСВ) у вітчизняну практику. Здійснено аналіз адміністрування ЄСВ, що включає у себе ідентифікацію та облік платників ЄСВ, об'єктів оподаткування, а також організацію та контроль сплати ЄСВ згідно з чинним законодавством.

Ключові слова: система соціального страхування, єдиний соціальний внесок (ЄСВ), адміністрування ЄСВ, соціальні фонди.

Освещена актуальность введения единого социального взноса (ЕСВ) в отечественную практику. Осуществлен анализ администрирования ЕСВ, что включает в себя идентификацию и учет плательщиков ЕСВ, объектов налогообложения, а также организацию и контроль уплаты ЕСВ согласно действующему законодательству.

Ключевые слова: система социального страхования, единый социальный взнос (ЕСВ), администрирование ЕСВ, социальные фонды.

The urgency of introducing a unified social contribution (USC) into domestic practice is highlighted. The analysis of USC administration, which includes the identification and accounting of USC payers, tax objects, as well as the organization and control of USC payment in accordance with the current legislation, was carried out.

Key words: social insurance system, unified social contribution (USC), USC administration, social funds.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ринкова економіка вимагає значних зусиль із боку держави щодо встановлення сприятливих умов для ведення бізнесу. Водночас державна політика скорочення витрат викликає невдоволення у суспільстві, зростання податкового навантаження на підприємства і громадян. Частково це питання можна вирішити з допомогою лояльного законодавства та перетворень, узгоджених з усіма зацікавленими сторонами у формі конструктивного діалогу. Впровадження єдиного соціального внеску (далі – ЄСВ) допомогло спростити відносини його платників із державою, полегшити процедуру справлення й адміністрування та збільшило доходи до страхових фондів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питаннями у сфері ЄСВ на законодавчому рівні займається держава, про що свідчить значна кількість прийнятих нормативних документів. Окрім того, різ-

ним аспектам проблеми реформування системи справлення соціальних внесків присвячено роботи вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких: Л.І. Василенко, Н.М. Внуков, Б.О. Зайчук, Н.В. Кузьмич, Т.О. Масленніков, М.М. Папієв, В.К. Райхер, Н.В. Шаманська, С.І. Юрій та ін. Проте деякі аспекти тематики потребують більш ґрунтовного висвітлення.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є аналіз особливостей справлення та адміністрування єдиного соціального внеску в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Систему державного соціального страхування в Україні було створено для економічного захисту кожної людини у зв'язку зі старістю, безробіттям, нещасним випадком на виробництві або тимчасовою втратою працездатності. Саме ефективна діяльність системи державного соціального страхування є основою захищеності громадян України, гарантованою Конституцією України [1, с. 286].

До 2011 р. вітчизняна система державного соціального страхування складалася з чотирьох фондів та характеризувалася великою кількістю законодавчих актів, постійною зміною форм соціальної страхової звітності, порядком їх заповнення та термінами подання, кількістю платіжних документів для перерахування заборгованості за внесками (рис. 1).

Для підвищення ефективності діяльності системи соціального державного страхування, спрощення відносин платників із фондами державного страхування, збільшення фінансових надходжень та вирішення проблем фінансування витрат було прийнято Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 № 2464-VI, яким передбачалося введення ЄСВ з 1 січня 2011 р. [8].

Під єдиним внеском на загальнообов'язкове державне соціальне страхування розуміють «консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування» [8].

Адміністрування ЄСВ включає у себе ідентифікацію та облік платників ЄСВ, об'єктів оподаткування, сервісне обслуговування платників податків, а також організацію та контроль сплати ЄСВ згідно з чинним законодавством.

Спершу функція адміністрування була покладена на Пенсійний фонд України. ЄСВ сплачувався саме на його рахунки, після цього ці суми розподілялися серед фондів соціального страхування. У березні 2013 р. було ство-

рено Міністерство доходів і зборів, що взяло на себе функцію адміністрування ЄСВ. У травні 2014 р. утворена шляхом реорганізації Міністерства доходів і зборів Державна фіскальна служба України (ДФСУ) перебрала на себе функцію адміністрування ЄСВ.

Сьогодні ДФСУ:

- здійснює адміністрування ЄСВ у порядку, встановленому законом, забезпечує контроль над своєчасністю, достовірністю, повнотою його нарахування та сплати до бюджету і відповідних позабюджетних фондів;

- контролює своєчасність подання платниками ЄСВ передбаченої законом звітності, своєчасність, достовірність, повноту нарахування та сплати ЄСВ;

- здійснює контроль над дотриманням законодавства щодо адміністрування ЄСВ;

- здійснює облік платників ЄСВ;

- здійснює застосування фінансових санкцій до платників ЄСВ;

- здійснює стягнення своєчасно ненарахованих та/або несплачених сум ЄСВ із платників;

- ініціює застосування до платників ЄСВ судових процедур банкрутства;

- готує пропозиції щодо прогнозу доходів бюджетів і надходжень ЄСВ з урахуванням прогнозу макроекономічних показників і тенденцій розвитку світової економіки;

- надає консультації відповідно до Податкового та Митного кодексів України, а також законодавства з питань сплати ЄСВ;

- забезпечує ведення реєстру страхувальників ЄСВ;

- проводить аналіз надходження ЄСВ, вивчає вплив макроекономічних показників і змін законодавства на його надходження, розробляє пропозиції щодо збільшення їх обсягу та зменшення втрат бюджету;

- складає звітність щодо сплати ЄСВ;

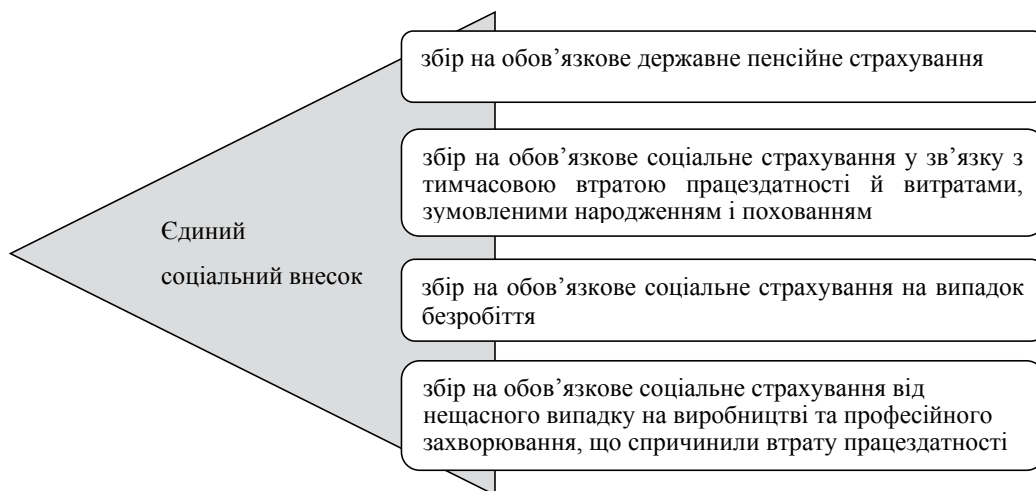

Рис. 1. Трансформація системи державного соціального страхування

Джерело: розроблено автором

– здійснює контроль та забезпечує надання допомоги у стягненні недоїмки з ЄСВ у міжнародних правовідносинах за запитами компетентних органів іноземних держав [7].

Платниками ЄСВ, згідно з чинним законодавством, визначено:

– роботодавців – юридичних осіб, їхні філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, що мають окремий баланс та самостійно здійснюють розрахунки із застрахованими особами;

– фізичних осіб – підприємців, які використовують працю інших осіб, а також фонд оплати праці, у тому числі ті, які вибрали спрощену систему оподаткування, що сплачують ЄСВ «за себе»;

– найманих працівників – фізичних осіб, які виконують роботи за цивільно-правовими договорами [3, с. 101].

Взяття на облік суб'єктів господарювання здійснюється відповідно до «Порядку взяття на облік та зняття з обліку в органах Пенсійного фонду України платників єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», затвердженого Постановою правління Пенсійного фонду України від 27.09.2010 № 21-6. Так, згідно з пунктами 2.1 та 2.2 цього Порядку, взяття на облік платника єдиного соціального внеску – юридичної особи здійснює територіальне управління ПФУ за місцезнаходженням юридичної особи, а платника єдиного соціального внеску – фізичної особи – підприємця – орган ПФУ за місцем її проживання. Підстава для взяття на облік юридичних осіб – це відомості з реєстраційної картки на проведення державної реєстрації юридичної особи, а фізичних осіб – підприємців – відомості з реєстраційної картки на проведення державної реєстрації фізичної особи – підприємця [4]. Ці відомості до ПФУ подаються державними реєстраторами.

В Україні було створено державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування для:

– ведення обліку платників і застрахованих осіб у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування та їх ідентифікації;

– накопичення, зберігання та автоматизованої обробки інформації про сплату платниками єдиного внеску та про набуття застрахованими особами права на отримання страхових виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування;

– нарахування та обліку виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування [8].

До державного реєстру входять реєстр страховальників і реєстр застрахованих осіб.

Процедуру нарахування і сплати єдиного соціального внеску визначено Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та «Інструкцією

про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», затвердженою Наказом Міністерства фінансів України від 20.04.2015 № 449. Згідно з цими нормативними документами, базою для нарахування та утримання ЄСВ є:

– заробітна плата кожного найманого працівника, що включає основну і додаткову заробітну плату, а також інші заохочувальні та компенсаційні виплати;

– сума винагороди фізичним особам за виконання робіт (надання послуг) за цивільно-правовими договорами;

– оплата перших п'яти днів тимчасової непрацездатності за рахунок коштів роботодавця;

– допомога з тимчасової непрацездатності,

– допомога у зв'язку з вагітністю та пологами;

– допомога або компенсація відповідно до законодавства [2; 8].

Базовий звітний період для нарахування ЄСВ – календарний місяць, а для фізичних осіб – підприємців – календарний рік.

Мінімальний страховий внесок визначається шляхом розрахунку як добуток мінімального розміру заробітної плати на розмір внеску, встановлений законом. 07.12.2017 Верховною Радою України було ухвалено Закон «Про Державний бюджет на 2018 рік». Цим законом було встановлено з 01.01.2018 мінімальну заробітну плату в розмірі 3 723 грн. на місяць [6]. Мінімальний страховий внесок у 2018 р. становить 819,06 грн. (22%).

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», розміри ставок ЄСВ залежать від категорії платників та бази нарахування внеску [8]. Ставки ЄСВ на 2018 р. наведено в табл. 1.

Сплата ЄСВ здійснюється у національній валюті шляхом внесення відповідних сум єдиного внеску на рахунки органів доходів і зборів, відкриті у центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів для його зарахування. ЄСВ сплачується шляхом перерахування платником безготівкових коштів із його банківського рахунку. Платники, що не мають банківського рахунку, сплачують внесок шляхом готівкових розрахунків через банки чи відділення зв'язку [8].

Платники ЄСВ зобов'язані сплачувати внесок, нарахований за календарний місяць, не пізніше 20-го числа наступного місяця.

Роботодавці, що виступають страховальниками, зобов'язані сплачувати ЄСВ під час кожної виплати заробітної плати, на яку нараховано ЄСВ, одночасно з видачею таких сум.

У разі несвоєчасної або не в повному обсязі сплати ЄСВ до платника застосовуються фінансові санкції, передбачені Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне

Таблиця 1

Ставки ЄСВ у 2018 р.

Платники	База нарахування	
	Заробітна плата, допомога з тимчасової непрацездатності та у зв'язку з вагітністю та пологами	Винагорода фізичним особам за договорами ЦПХ
Підприємства, ФОП, самозайняті особи на доходи найманих працівників	22%	22%
Підприємства на доходи найманих працівників-інвалідів	8,41%	22%
Підприємства та організації всеукраїнських громадських організацій інвалідів, зокрема товариств УТОГ та УТОС, у яких кількість інвалідів становить не менше 50% загальної чисельності працюючих, за умови, що фонд оплати праці таких інвалідів становить не менше 25% суми витрат на оплату праці	5,3%	5,3%
Підприємства та організації громадських організацій інвалідів, в яких кількість інвалідів становить не менше 50% загальної чисельності працюючих, за умови, що фонд оплати праці таких інвалідів становить не менше 25% суми витрат на оплату праці	5,5% – на доходи працюючих інвалідів, 22% – на доходи інших працівників	22%

Джерело: складено на основі [9]

Таблиця 2

ЄСВ для ФОП та фермерів у 2018 р.

Категорія платника	Строк сплати	Звітний період
ФОП, які вибрали спрощену систему оподаткування	До 20-го числа місяця, що настає за кварталом, за який сплачується єдиний внесок (19 квітня, 19 липня, 19 жовтня, 19 січня)	Календарний рік (до 10 лютого року, наступного за звітним періодом)
ФОП, які вибрали загальну систему оподаткування	До 20-го числа місяця, що настає за кварталом, за який сплачується єдиний внесок (19 квітня, 19 липня, 19 жовтня, 19 січня). Остаточний розрахунок за календарний рік – до 10 лютого наступного року	
Особи, які провадять незалежну професійну діяльність	До 20-го числа місяця, що настає за кварталом, за який сплачується єдиний внесок (19 квітня, 19 липня, 19 жовтня, 19 січня). Остаточний розрахунок за календарний рік – до 1 травня року, наступного за звітним	Календарний рік (до 1 травня року, наступного за звітним періодом)
Члени фермерського господарства	До 20-го числа місяця, що настає за кварталом, за який сплачується єдиний внесок (19 квітня, 19 липня, 19 жовтня, 19 січня)	

Джерело: складено на основі [9]

страхування», а посадові особи, винні в порушенні законодавства про збір та ведення обліку ЄСВ, несуть дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність [8].

Єдиний внесок підлягає сплаті незалежно від фінансового стану платника.

Помилково сплачені суми ЄСВ зараховуються у рахунок майбутніх платежів з ЄСВ або повертаються платнику в порядку та строки, визначені центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику [8].

Крім сплати ЄСВ, його платники повинні подавати звітність до податкового органу за місцем

узяття його на облік як платника ЄСВ. Сам звіт ЄСВ, його заповнення, подача, виправлення помилок тощо регулюються Наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку формування та подання страхувальниками звіту щодо сум нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 14.04.2015 № 435 [5].

Щомісячний звіт працедавці (підприємства та підприємці) подають протягом 20 днів після закінчення звітної місяця. Строки сплати ЄСВ для фізичних осіб – підприємств та фермерів у 2018 р. наведені в табл. 2.

Звіт має подаватися або в електронній, або в паперовій формі, яка завірена підписом керів-

Таблиця 3

Штрафні санкції, які застосовуються до платника ЄСВ

Вид порушення	Розмір штрафу
Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»	
Ухилення від узяття на облік або несвоєчасне подання заяви про взяття на облік платниками єдиного внеску, на яких не поширюється дія закону про держреєстрацію	10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (170 грн.)
Несплата (неперерахування) або несвоєчасна сплата (несвоєчасне перерахування) єдиного внеску	20% своєчасно не сплачених сум. На суму недоїмки нараховується пеня з розрахунку 0,1% суми недоплати за кожний день прострочення платежу (було 10% до 01/01/2015)
Донарахування органом доходів і зборів або платником своєчасно не нарахованого єдиного внеску	10% такої суми за кожний повний або неповний звітний період, за який її донараховано, але не більше 50% суми донарахованого єдиного внеску (було 10% до 01.01.2015)
Неналежне ведення бухгалтерської документації, на підставі якої нараховується єдиний внесок	Від 8 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 136 до 255 грн.)
Несплата, неповна сплата або несвоєчасна сплата суми єдиного внеску одночасно з видачею сум виплат, на які нараховується єдиний внесок (авансових платежів)	10% таких несплачених або несвоєчасно сплачених сум
Неподання, несвоєчасне подання, подання не за встановленою формою звітності	10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за кожне таке порушення, 60 неоподатковуваних мінімумів – за повторне порушення (протягом року)
Кодекс про адміністративні правопорушення	
Порушення порядку нарахування єдиного внеску, неподання, несвоєчасне подання, подання не за встановленою формою звітності щодо єдиного внеску або подання недостовірних відомостей, що використовуються у Державному реєстрі загальнообов'язкового державного соціального страхування, іншої звітності, та відомостей, передбачених законом про ЄСВ	Від 20 до 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 340 до 510 грн.)
Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з правопорушень	Від 30 до 40 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 510 до 680 грн.)
Несплата або несвоєчасна сплата єдиного внеску, у тому числі авансових платежів, у сумі, що не перевищує 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	Від 25 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 425 до 850 грн.)
Несплата або несвоєчасна сплата єдиного внеску, у тому числі авансових платежів, у сумі більше 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	Від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 850 до 1 700 грн.)
За повторне за рік учинення таких дій	Від 100 до 300 неоподаткованих мінімумів доходів громадян (від 1 700 до 5 100 грн.)
Кримінальний кодекс	
Умисне ухилення від сплати єдиного внеску, вчинене службовою особою підприємства, установи, організації незалежно від форми власності або особою, яка здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана його сплачувати, якщо таке діяння призвело до фактичного ненадходження коштів у значних розмірах	Від 500 до 1 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 8 500 до 22 500 грн.) або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років
Ті самі діяння, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження коштів у великих розмірах	Від 1 500 до 3 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років (від 22 500 до 51 000 грн.)

Вищезазначені діяння, вчинені особою, раніше судимою за ухилення від сплати єдиного внеску, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження коштів в особливо великих розмірах	Від 10 000 до 25 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років із конфіскацією майна (від 170 000 до 425 000 грн.)
Особа, яка вперше вчинила діяння, передбачені частинами першою або другою ст. 212 Кримінального кодексу, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила єдиний внесок, а також відшкодувала шкоду (штрафні санкції, пеня)	

Джерело: складено на основі [10]

ника страхувальника та скріплена печаткою (за наявності), до якої додається електронна форма звіту на електронних носіях інформації. Однак якщо кількість застрахованих осіб страхувальника не перевищує п'яти осіб, звіт на паперових носіях дозволяється подавати без електронної форми [3, с. 126].

Якщо платники ЄСВ порушують законодавство про єдиний соціальний внесок, вони притягуються до відповідальності. Штрафні санкції, які застосовуються до платника ЄСВ в Україні, наведено в табл. 3.

Слід зазначити, що розпочата в 2015 р. система державного соціального страхування сьогодні знаходиться у стадії активної модернізації. Ключовими цілями реорганізації при цьому визначено:

- підвищення ефективності управління;
- скорочення та оптимізація витрат на управління;
- спрощення обслуговування застрахованих осіб і роботодавців.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Впроваджений із 1 січня 2011 р. єдиний соціальний внесок став, безумовно, позитивним кроком у реформуванні системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні. Його введення поліпшило систему соціального страхування та вдосконалило систему контролю і гарантій застрахованих осіб. Водночас існує низка недоліків у сфері справляння ЄСВ, що зумовлює потребу більш детального опрацювання і нормативного врегулювання проблемних питань.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гарна С.О., Малахова А.В., Шнурко А.М. Переваги та недоліки впровадження єдиного соціального внеску. Інноваційна економіка. 2013. № 2. С. 286–288.
2. Інструкція про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Наказ Міністерства фінансів України від 20.04.2015 № 449. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0508-15>.
3. Крпельницька С.О. Соціальне страхування: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2013. 336 с.
4. Порядок взяття на облік та зняття з обліку в органах Пенсійного фонду України платників єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Постанова правління Пенсійного фонду України від 27.09.2010 № 21-6. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0995-10>.
5. Порядок формування та подання страхувальниками звіту щодо сум нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Наказ Міністерства фінансів України від 14.04.2015 № 435. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0460-15>.
6. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України від 07.12.2017 № 2246-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>.
7. Про Державну фіскальну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 № 236. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF>.
8. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2464-17/page>.
9. Хто і скільки сплачуватиме ЄСВ у 2018 році. / Інформаційний портал «Дебет-Кредит: бухгалтерські новини». URL: <https://news.dtk.ua/labor/social-protection/46372>.
10. Штрафи на платників ЄСВ та інші санкції / Інформаційний портал «Бухучет и налоги в Украине». URL: <http://www.buhoblik.org.ua/nalogi/edinyj-soczialnyj-vznos/1197-shtrafi-esv.html>.